

THE PALIVERSE PROJECT

The Universe of Buddha's Wisdom

Subcommentaries (Tīkā)

2. The Canon of Discipline - Subcommentaries
(2. Vinaya Piṭaka - Tīkā)

06. The Text of the Two Mātikās (06. Dvemātikāpāḷi)
Pārājikakaṇḍo (Pārājikakaṇḍo)

PaliVerse

06. The Text of the Two Mātikās

Pārājikakaṇḍo

Idāni yadetam nidānānantaram tatrime cattārotiādi pārājikakaṇḍam, tattha tatrāti tasmim “pātimokkham uddisissāmī”ti evam vutte pātimokkhe. Imeti idāni vattabbānam abhimukhīkaraṇam. Cattāroti gaṇanaparicchedo. Pārājikāti evaṇṇāmakā. Dhammāti āpattiyo. Uddesaṃ āgacchantīti sarūpena uddisittabbatam āgacchanti, na nidāne viya “yassa siyā āpatti”ti sādharmaṇavacanamattena.

1. Paṭhamapārājikavaṇṇanā

Yo panāti rassadīghādinā liṅgādibhedena yo koci. Bhikkhūti ehibhikkhuupasampadā, saraṇagamanūpasampadā, ovādappaṭiggahaṇūpasampadā, pañhābyākaraṇūpasampadā, aṭṭhagarudhammappaṭiggahaṇūpasampadā, dūtenūpasampadā, aṭṭhavācīkūpasampadā, ñatticatutthakammūpasampadāti imāsu aṭṭhasu upasampadāsu ñatticatutthena upasampadākammena akuppena ṭhānārahena upasampanno. Tassa pana kammassa vatthuñattianussāvana sīmā parisāsaṃpattivasena akuppatā veditabbā.

Tattha vatthūti upasampadāpekkho puggalo, so ṭhapetvā ūnavāsativassam antimavatthuajjhāpannapubbam, paṇḍakādayo ca ekādasa abhabbapuggale veditabbo. Tattha ūnavāsativasso nāma paṭisandhiggahaṇato paṭṭhāya aparipuṇṇavāsativasso. Antimavatthuajjhāpannapubbo nāma catunnam pārājikānam aññataram ajjhāpannapubbo. Paṇḍakādayo vajjanīyapuggalakathāyaṃ vuttā. Tesu āsittapaṇḍakañca usūyapaṇḍakañca ṭhapetvā opakkamikapaṇḍako napuṃsakapaṇḍako paṇḍakabhāvapakkhe ṭhito pakkhapaṇḍako ca idha adhippeto.

Theyyasaṃvāsako pana tividho liṅgatthenako saṃvāsatthenako ubhayatthenakoti. Tattha yo sayam pabbajitvā na bhikkhuvassāni gaṇeti, na yathāvuḍḍham bhikkhūnam vā sāmaṇeraṇam vā vandanaṃ sādīyati, na āsanena paṭibāhati, na uposathādīsu sandissati, ayaṃ asuddhacittatāya liṅgamattasseva thenitattā liṅgatthenako nāma. Yo pana bhikkhūhi pabbajito sāmaṇero samāno kāsāyāni apanetvā tesu saussāhova methunaṃ dhammaṃ paṭisevitvā puna nivāsetvā sāmaṇerabhāvaṃ paṭijānāti, ayaṃ bhikkhūhi dinnaliṅgassa apariccattattā na liṅgatthenako, na liṅgānurūpassa saṃvāsassa sādītattā nāpi saṃvāsatthenako. Antimavatthuajjhāpannakepi eseva nayo. Yo ca kho sāmaṇero samāno videsaṃ gantvā bhikkhuvassāni gaṇeti, yathāvuḍḍham vandanaṃ sādīyati, āsanena paṭibāhati, uposathādīsu sandissati, ayaṃ saṃvāsamattasseva thenitattā saṃvāsatthenako nāma. Bhikkhuvassagaṇanādiko hi sabbopi kiriyabhedo imasmim atthe “saṃvāso”ti veditabbo. Sikkham paccakkhāya “na maṃ koci jānāti”ti puna evaṃ paṭipajjantepi eseva nayo. Yo pana sayam pabbajitvā vihāraṃ gantvā yathāvuḍḍham vandanaṃ sādīyati, āsanena paṭibāhati, bhikkhuvassāni gaṇeti, uposathādīsu sandissati, ayaṃ liṅgassa ceva saṃvāsassa ca thenitattā ubhayatthenako nāma. Dhuranikkhepavasena kāsāyāni apanetvā antimavatthum ajjhāpajjitvā puna tāni acchādetvā evaṃ paṭipajjantepi eseva nayo, ayaṃ tividhopi theyyasaṃvāsako idha adhippeto. Ṭhapetvā pana imaṃ tividham.

“Rāja dubbhikkha kantāra-roga verī bhayena vā;
Cīvarāharaṇatthaṃ vā, liṅgaṃ ādiyatīdha yo.

“Saṃvāsaṃ nādhivāseti, yāva so suddhamānaso;
Theyyasamvāsako nāma, tāva esa na vuccatī”ti.

Yo pana upasampanno titthiyabhāvaṃ patthayamāno sayam vā kusacīrādikaṃ titthiyaliṅgaṃ ādiyati, tesam vā santike pabbajati, naggo vā hutvā ājīvakaṇaṃ santikaṃ gantvā tesam vatāni ādiyati, ayaṃ titthiyapakkantako nāma. Thapetvā pana manussajātikaṃ avaseso sabbopi tiracchānagato nāma. Yena manussajātikā janetti sayampi manussabhūteneva sañcicca jīvītā voropitā, ayaṃ mātughātako nāma. Pitughātakepi eseva nayo. Yena antamaso gihiliṅge thitopi manussajātiko khīṇāsavo sañcicca jīvītā voropito, ayaṃ arahantaghātako nāma. Yo pana pakatattaṃ bhikkhuniṃ tiṇṇaṃ maggānaṃ aññatarasmiṃ magge dūseti, ayaṃ bhikkhunidūsako nāma. Yo devadatto viya sāsanaṃ uddhammaṃ ubbinayaṃ katvā catunnaṃ kammānaṃ aññataravasena saṅghaṃ bhindati, ayaṃ saṅghabhedako nāma. Yo devadatto viya duṭṭhacittena vadhakacittena tathāgatassa jīvamānakasārīre khuddakamakkhikāya pivanamattampi lohitaṃ uppādeti, ayaṃ lohittuppādako nāma. Yassa itthinimittuppādanakammato ca purisanimittuppādanakammato ca ubhato duvidhampi byañjanaṃ atthi, ayaṃ ubhatobyañjanako nāma. Iti ime terasa puggalā upasampadāya avatthū, ime pana thapetvā aññasmiṃ upasampadāpekkhe sati upasampadākammaṃ vatthusampattivasena akuppaṃ hoti.

Kathaṃ ñattisampattivasena akuppaṃ hoti? Vatthusaṅghapuggalañattīnaṃ aparāmasanāni, pacchā ñattiṭṭhapanāncāti ime tāva pañca ñattidosā. Tattha “ayaṃ itthannāmo”ti upasampadāpekkhassa akittanaṃ vatthuaparāmasanaṃ nāma. “Suṇātu me, bhante, saṅgho”ti ettha “suṇātu me, bhante”ti vatvā “saṅgho”ti abhaṇanaṃ saṅghaaparāmasanaṃ nāma. “Itthannāmassa upasampadāpekkho”ti upajjhāyassa akittanaṃ puggalaaparāmasanaṃ nāma. Sabbena sabbaṃ ñattiyā anuccāraṇaṃ ñattiaparāmasanaṃ nāma. Paṭhamaṃ kammavācaṃ niṭṭhāpetvā “esā ñattī”ti vatvā “khamati saṅghassa”ti evaṃ ñattikittanaṃ pacchā ñattiṭṭhapanam nāma. Iti imehi dosehi vimuttāya ñattiyā sampannaṃ ñattisampattivasena akuppaṃ hoti.

Anussāvanavasena akuppatāyapi vatthusaṅghapuggalānaṃ aparāmasanāni, sāvanāya hāpanaṃ, akāle sāvananti ime pañca anussāvanadosā. Tattha vatthādīnaṃ aparāmasanāni ñattiyaṃ vuttasadisāneva. Tīsu pana anussāvanāsu yattha katthaci etesaṃ aparāmasanaṃ aparāmasanameva. Sabbena sabbaṃ pana kammavācaṃ avatvā catukkhattuṃ ñattikittanameva, atha vā pana kammavācābbhantare akkharassa vā padassa vā anuccāraṇaṃ vā duruccāraṇaṃ vā sāvanāya hāpanaṃ nāma. Sāvanāya anokāse paṭhamaṃ ñattiṃ aṭṭhapetvā anussāvanakaraṇaṃ akāle sāvanaṃ nāma. Iti imehi dosehi vimuttāya anussāvanāya sampannaṃ anussāvanasampattivasena akuppaṃ hoti.

Pubbe vuttaṃ vipattisīmālakkaṇaṃ samatikkantāya pana sīmāya kataṃ sīmāsampattivasena akuppaṃ hoti. Yāvatikā bhikkhū kammappattā, tesam anāgamaṇaṃ, chandārahānaṃ chandassa anāharaṇaṃ, sammukhībhūtānaṃ paṭikkosananti ime pana tayo parisādosā, tehi vimuttāya parisāya kataṃ parisāsampattivasena akuppaṃ hoti. Kāraṇārahattā pana satthu sāsanaārahattā

ṭhānārahaṃ nāma hoti. Iti yo iminā evaṃ akuppena ṭhānārahena ṇatticatutthena upasampadākammēna upasampanno, ayaṃ idha “bhikkhū”ti adhippeto. Paṇṇattivajjesu pana aññepi saṅghaṃ gacchanti.

Bhikkhūnaṃ sikkhāsājīvasamāpannoti yā bhikkhūnaṃ adhisīlasaṅkhātā sikkhā, tañca, yattha cete saha jīvanti, ekajīvikā sabhāgavuttino honti, taṃ bhagavatā paññattaṃ sikkhāpadasaṅkhātāṃ sājīvañca, tattha sikkhanabhāvena samāpannoti bhikkhūnaṃ sikkhāsājīvasamaāpanno. Samāpannoti sikkhañca paripūrento sājīvañca avītikkamanto hutvā tadubhayaṃ upagatoti attho. Sikkhaṃ apaccakkhāya dubbalyaṃ anāvikatvāti yaṃ sikkhaṃ samāpanno, taṃ apaṭikkhipitvā, yañca sājīvaṃ samāpanno, tasmīṃ dubbalabhāvaṃ appakāsetvā. Tattha cittakhetakālapayogapuggalavijānanavasena sikkhāya paccakkhānaṃ ṇatvā tadabhāvena apaccakkhānaṃ veditabbaṃ. Kathaṃ? Upasampannabhāvato cavitukāmatācitteneva hi sikkhāpaccakkhānaṃ hoti, na davā vā ravā vā bhaṇantassa. Evaṃ cittavasena sikkhāpaccakkhānaṃ hoti, na tadabhāvena. Tathā “buddhaṃ paccakkhāmi, dhammaṃ paccakkhāmi, saṅghaṃ paccakkhāmi, sikkhaṃ, vinayaṃ, pātimokkhaṃ, uddesaṃ, upajjhāyaṃ, ācariyaṃ, saddhivihārikaṃ, antevāsikaṃ, samānupajjhāyakaṃ, samānācariyakaṃ, sabrahmacāriṃ paccakkhāmi”ti evaṃ vuttānaṃ buddhādīnaṃ cuddasannaṃ, “gihīti maṃ dhārehi, upāsako, ārāmiko, sāmaṇero, titthiyo, titthiyasāvako, asamaṇo, ‘asakyaputtiyo’ti maṃ dhārehi”ti evaṃ vuttānaṃ gihiādīnaṃ aṭṭhannañcāti imesaṃ dvāvīsatiyā khettapadānaṃ yassa kassaci savevacanassa vasena tesu yaṃkiñci vattukāmassa yaṃkiñci vadato sikkhāpaccakkhānaṃ hoti, na rukkhādīnaṃ aññatarassa nāmaṃ gahetvā paccācikkhantassa. Evaṃ khetavasena paccakkhānaṃ hoti, na tadabhāvena.

Tattha yadetaṃ “paccakkhāmi”ti ca, “maṃ dhārehi”ti ca vuttaṃ vattamānakālavacanaṃ, yāni ca “alaṃ me buddhena, kiṃ nu me buddhena, na mamaṭtho buddhena, sumuttāhaṃ buddhenā”tiādīnaṃ nayena ākhyātavasena kālaṃ anāmasitvā purimehi cuddasahi padehi saddhiṃ yojetvā vuttāni “alaṃ me”tiādīni cattāri padāni, tesameva ca savevacanānaṃ vasena paccakkhānaṃ hoti, na “paccakkhāsi”nti vā “paccakkhissa”nti vā “maṃ dhāresi”ti vā “maṃ dhāressatī”ti vā “yaṃnūnāhaṃ paccakkheyya”nti vātiādīni atītānāgataparikkappavacanāni bhaṇantassa. Evaṃ vattamāna kālavasena ceva anāmaṭṭhakālavasena ca paccakkhānaṃ hoti, na tadabhāvena.

Payogo pana duvidho kāyiko ca vācasiko ca. Tattha “buddhaṃ paccakkhāmi”tiādīnaṃ nayena yāya kāyaci bhāsāya vacībhedaṃ katvā vācasikappayogeneva paccakkhānaṃ hoti, na akkharalikhanaṃ vā hatthamuddādidassanaṃ vā kāyappayogaṃ karontassa. Evaṃ vācasikappayogeneva paccakkhānaṃ hoti, na tadabhāvena.

Puggalo pana duvidho -yo ca paccakkhāti, yassa ca paccakkhāti. Tattha yo paccakkhāti, so sace ummattakakhittacittavedanāṭṭhānaṃ aññataro na hoti. Yassa pana paccakkhāti, so sace manussajātiko hoti, na ca ummattakādīnaṃ aññataro, sammukhībhūto ca sikkhāpaccakkhānaṃ hoti. Na hi asammukhībhūtassa dūtena vā paṇṇena vā ārocanaṃ ruhati. Evaṃ yathāvuttapuggalavasena paccakkhānaṃ hoti, na tadabhāvena.

Vijānanampi niyamitāniyamitavasena duvidham. Tattha yassa yesam vā niyametvā “imassa, imesam vā ārocmī”ti vadati, sace te yathā pakatiyā loke manussā vacanam sutvā āvajjanasamaye jānanti, evam tassa vacanānantarameva tassa “ayam ukkaṇṭhito”ti vā “gihibhāvam patthayati”ti vā yena kenaci ākārena sikkhāpaccakkhānabhāvam jānanti, paccakkhātāva hoti sikkhā. Atha aparabhāge “kiṃ iminā vutta”nti cintetvā jānanti, aññe vā jānanti, apaccakkhātāva hoti sikkhā. Aniyametvā ārocentassa pana sace vuttanayena yo koci manussajātiko vacanattham jānāti, paccakkhātāva hoti sikkhā. Evam vijānavasena paccakkhānam hoti, na tadabhāvena. Yo pana antamaso davāyapi paccakkhāti, tena apaccakkhātāva hoti sikkhā. Iti imesam vuttappakārānam cittādīnam vā vasena, sabbaso vā pana apaccakkhānena sikkham apaccakkhāya sikkhāpaccakkhānasseva ca atthabhūtam ekaccam dubbalyam anāvikatvā.

Methunam dhammam paṭiseveyyāti ettha methunam dhammanti rāgapariyuṭṭhānena sadisānam ubhinnaṃ dhammam. Paṭiseveyyāti paṭiseveyya ajjhāpajjeyya. Antamasoti sabbantimena paricchena. Tiracchānagatāyapīti paṭisandhivasena tiracchānesu gatāyapi, ayamettha anupaññatti. Pārājiko hotīti parājito hoti, parājayaṃ āpanno. Asamvāsoti pakatattā bhikkhū saha vasanti etthāti ekakammādikova tividhopi vidhi samvāso nāma, so tena saddhiṃ natthīti asamvāso. Saṅghakammesu hi esa gaṇapūrakopi na hoti, ayam tāva padavaṇṇanā.

Ayam panettha vinicchayo - manussāmanussatiracchānagatavasena hi tisso itthiyo, tāsam vaccamaggapassāvamaggamukhamaggavasena tayo tayo katvā nava maggā, tathā ubhatobyañjanakānam. Purisānam pana vaccamaggamukhamaggavasena dve dve katvā cha maggā, tathā paṇḍakānanti evam tiṃsa maggā. Tesu attano vā paresam vā yassa kassaci maggassa santhatassa vā asanthatassa vā, paresam pana matānampi akkhāyitassa vā yebhuyyena akkhāyitassa vā pakativātena asamphuṭṭhe allokāse yo bhikkhu ekatilabījāmatampī attano aṅgaajātam santhatam vā asanthatam vā sevanacittena paveseti, parena vā pavesiyamāne pavesanapaviṭṭhatṭhitauddharaṇesu yaṃkiñci sādīyati, ayam pārājikāpattiṃ āpanno nāma hoti, ayam tāvettha asādhāraṇavinicchayo. Sabbasikkhāpadānam pana sādāraṇavinicchayattham ayam mātikā -

Nidānam puggalam vatthum, paññattividhimeva ca;
Āṇattāpattināpatti-vipattiṃ aṅgameva ca.

Samuṭṭhānavidhiṃ kiriyā-saññācittēhi nānattam;
Vajjakammappabhedañca, tikadvayavidhiṃ tathā.

Lakkhaṇam sattarasadhā, ṭhitam sādāraṇam idaṃ;
Ñatvā yojeyya medhāvī, tattha tattha yathārahanti.

Tattha nidānam nāma vesāli-rājagaha-sāvatti-āḷavi-kosambi-sagga-bhaggānam vasena sattavidham paññattiṭṭhānam, idaṃhi sabbasikkhāpadānam nidānam. Puggalo nāma yaṃ yaṃ ārabha taṃ taṃ sikkhāpadam paññattam. Vatthu nāma tassa tassa puggalassa ajjhācāro vuccati. Paññattividhinti paññattianupaññattianuppannapaññattisabbatthapaññattipadesapaññattisādhāraṇapaññatti asādhāraṇapaññattiekatopaññattiubhatopaññattivasena navavidhā paññatti. Tattha anuppannapaññatti nāma anuppanne dose paññattā, sā aṭṭhagarudhammappaṭiggahaṇavasena bhikkhunīnamyeva āgatā, aññatra natthi.

Vinayadharapañcamena gaṇena upasampadā, gaṇaṅgaṇūpāhanā dhuvaṇhānaṃ cammattharaṇanti etesaṃ vasena catubbidhā padesapaññatti nāma. Majjhimadeseyeva hi etehi āpatti hoti, tesupi dhuvaṇhānaṃ paṭikkhepamattameva pātimokkhe āgataṃ, tato aññā padesapaññatti nāma natthi. Sabbāni sabbatthapaññattiyeva honti, sādharmaṇapaññattidukañca ekatopaññattidukañca atthato ekaṃ, tasmā anuppannapaññattiñca sabbatthapaññattidukañca ekatopaññattidukañca ṭhapetvā sesānaṃ catassannaṃ paññattīnaṃ vasena sabbattha vinicchayo veditabbo. Āṇattāpattināpattivipattintiettha āṇattitīāṇāpanā vuccati. Āpattitī pubbappayogādivasena āpattibhedo. Anāpattitī ajānanādivasena anāpatti. Vipattitī sīlaācāradiṭṭhiājīvavipattīnaṃ aññatarā. Iti imāsaṃ āṇattādīnaṃpi vasena sabbattha vinicchayo veditabbo. Aṅganti sabbasikkhāpadesu āpattīnaṃ aṅgaṃ veditabbaṃ.

Samuṭṭhānavidhanti sabbāpattīnaṃ kāyo vācā kāyavācā kāyacittaṃ vācācittaṃ kāyavācācittanti imāni ekaṅgikadvaṅgikativāṅgikāni. Cha samuṭṭhānāni nāma yāni “sikkhāpadasamauṭṭhānānī”tipi vuccanti. Tattha purimāni tīṇi acittakāni, pacchimāni sacittakāni. Tesu ekena vā dvīhi vā tīhi vā catūhi vā chahi vā samuṭṭhānehi āpattiyo samuṭṭhahanti, pañcasamuṭṭhānā nāma natthi. Tattha ekasamuṭṭhānā nāma catutthena ca pañcamena ca chaṭṭhena ca samuṭṭhānena samuṭṭhāti, na aññena. Dvisamuṭṭhānā nāma paṭhamacatutthehi ca dutiyapañcamehi ca tatiyachaṭṭhehi ca catutthachaṭṭhehi ca pañcamachaṭṭhehi ca samuṭṭhānehi, samuṭṭhāti, na aññehi. Tisamuṭṭhānā nāma paṭhamehi ca tīhi, pacchimehi ca tīhi samuṭṭhānehi samuṭṭhāti, na aññehi. Catusamuṭṭhānā nāma paṭhamatatiyacatutthachaṭṭhehi ca dutiyatatiyapañcamachaṭṭhehi ca samuṭṭhānehi samuṭṭhāti, na aññehi. Cha samuṭṭhānā nāma chahi samuṭṭhāti.

Evam -

Tidhā ekasamuṭṭhānā, pañcadhā dvisamuṭṭhitā;
Dvidhā ticaturo ṭhānā, ekadhā chasamuṭṭhitāti.

Samuṭṭhānavasena sabbāva terasa āpattiyo honti, tā paṭhamapaññattisikkhāpadavasena samuṭṭhānato terasa nāmāni labhanti paṭhamapārājikasamuṭṭhānā, adinnādāna-sañcaritta-samanubhāsana-kathina-eḷakaloma-padasodhamma-addhāna-theyyasattha-dhammadesanābhūtārocana-corivuṭṭhāpana-ananuññātasamuṭṭhānāti. Tattha yā kāyacittato samuṭṭhāti, ayaṃ paṭhamapārājikasamuṭṭhānā nāma. Yā sacittakehi tīhi samuṭṭhānehi samuṭṭhāti, ayaṃ adinnādānasamuṭṭhānā nāma. Yā chahi samuṭṭhāti, ayaṃ sañcarittasamuṭṭhānā nāma. Yā chaṭṭheneva samuṭṭhāti, ayaṃ samanubhāsanasamuṭṭhānā nāma. Yā tatiyachaṭṭhehi samuṭṭhāti, ayaṃ kathinasamuṭṭhānā nāma. Yā paṭhamacatutthehi samuṭṭhāti, ayaṃ eḷakalomasamuṭṭhānā nāma. Yā dutiyapañcamehi samuṭṭhāti, ayaṃ padasodhammasamuṭṭhānā nāma. Yā paṭhamatatiyacatutthachaṭṭhehi samuṭṭhāti, ayaṃ addhānasamuṭṭhānā nāma. Yā catutthachaṭṭhehi samuṭṭhāti, ayaṃ theyyasatthasamuṭṭhānā nāma. Yā pañcameneva samuṭṭhāti, ayaṃ dhammadesanāsamuṭṭhānā nāma. Yā acittakehi tīhi samuṭṭhānehi samuṭṭhāti, ayaṃ bhūtārocanasamuṭṭhānā nāma. Yā pañcamachaṭṭhehi samuṭṭhāti, ayaṃ

corivuṭṭhāpanasamuṭṭhānā nāma. Yā dutiyatatiyapañcamachaṭṭhehi samuṭṭhāti, ayaṃ ananuññātasamuṭṭhānā nāmāti. Iti imassa samuṭṭhānavidhinopi vasena sabbattha vinicchayo veditabbo.

Kiriyāsaññācettehi nānattanti etehi kiriyādīhi sabbāpattīnaṃ nānābhāvaṃ ñatvā sabbattha vinicchayo veditabbo. Sabbāpattiyo hi kiriyāvasena pañcavidhā honti, seyyathidaṃ - atthāpatti kiriyato samuṭṭhāti, atthi akiriyato, atthi kiriyākiriyato, atthi siyā kiriyato siyā akiriyato, atthi siyā kiriyato siyā kiriyākiriyatoti. Tattha yā kāyena vā vācāya vā pathavikhaṇanādīsu viya vītikkamaṃ karontassa hoti, ayaṃ kiriyato samuṭṭhāti nāma. Yā kāyavācāhi kattabbaṃ akarontassa hoti paṭhamakathināpatti viya, ayaṃ akiriyato samuṭṭhāti nāma. Yā karontassa ca akarontassa ca hoti aññātikāya bhikkhuniyā hatthato cīvarappaṭiggahaṇāpatti viya, ayaṃ kiriyākiriyato samuṭṭhāti nāma. Yā siyā karontassa ca, siyā akarontassa ca hoti rūpiyappaṭiggahaṇāpatti viya, ayaṃ siyā kiriyato siyā akiriyato samuṭṭhāti nāma. Yā siyā karontassa ca siyā karontākarontassa ca hoti kuṭikārāpatti viya, ayaṃ siyā kiriyato siyā kiriyākiriyato samuṭṭhāti nāma.

Sabbāpattiyo ca saññāvasena duvidhā honti saññāvimokkhā nosaññāvimokkhāti. Tattha yato vītikkamasaññāya abhāvena muccati, ayaṃ saññāvimokkhā, itarā nosaññāvimokkhā. Puna ca sabbāpi cittavasena duvidhā honti sacittakā acittakā cāti. Tattha yā sacittakasamuṭṭhānavaseneva samuṭṭhāti ayaṃ sacittakā. Yā acittakena vā sacittakamissakena vā samuṭṭhāti ayaṃ acittakā.

Vajjakammappabhedanti ettha sabbāpattiyo vajjivasena duvidhā honti lokavajjā paṇṇattivajjā cāti. Tattha yassā sacittakapakkhe cittaṃ akusalameva hoti, ayaṃ lokavajjā, sesā paṇṇattivajjā. Sabbā ca kāyakammavacīkammataḍḍhayavasena tividhā honti. Tattha kāyadvāre āpajjitabbā kāyakammanti vuccati, vacīdvāre āpajjitabbā vacīkammanti vuccati, ubhayattha āpajjitabbā kāyakammaṃ vacīkammañcāti, manodvāre āpatti nāma natthi. Iti iminā vajjakammappabhedanāpi sabbattha vinicchayo veditabbo.

Tikadvayavidhanti kusalattikavedanāttikavidhiṃ. Āpattiṃ āpajjamāno hi akusalacitto vā āpajjati kusalābyākatacitto vā, tathā dukkhavedanāsamaṅgī vā itaravedanādvayasamaṅgī vā. Evaṃ santēpi sabbasikkhāpadesu akusalacittavasena ekaṃ cittaṃ, kusalābyākatacittavasena dve cittāni, sabbesaṃ vasena tīṇi cittāni. Dukkavedanāvasena ekā vedanā, sukhaupekkhāvasena dve, sabbāsaṃ vasena tisso vedanāti. Ayameva pabhedo labbhati, na añño.

Lakkhaṇaṃ sattarasadhā, ṭhitaṃ sādharmaṇaṃ idaṃ, ñatvāti idaṃ nidānādivedanāttikapariyosānaṃ sattarasappakāraṃ lakkhaṇaṃ jānitvā yojeyya medhāvī. Tattha tattha yathārahanti paṇḍito bhikkhu tasmiṃ tasmiṃ sikkhāpade idaṃ lakkhaṇaṃ yathānurūpaṃ yojeyyāti attho. Taṃ pana ayojitaṃ dubbijānaṃ hoti, tasmā naṃ sabbasikkhāpadānaṃ asādhāraṇavinicchayapariyosāne imaṃ mātikaṃ anuddharitvāva yojetvā dassayissāma.

Idha panassa ayaṃ yojanā - idaṃ vesāliyaṃ sudinnattheraṃ ārabha methunavītikkamavatthusmiṃ paññattaṃ. “Methunaṃ dhammaṃ paṭiseveyyā”ti ayamettha paññatti, “sikkhaṃ apaccakkhāyā”ti ca “antamaso tiracchānagatāyapī”ti ca dve anupaññattiyo. Anupaññatti ca nāmesā āpattikarā ca hoti aññavādakasikkhāpadādīsu viya, anāpattikarā ca aññatra supinantātiādīsu viya, āpattiupatthambhakarā ca adinnādānādīsu viya, idha pana upatthambhakarāti

veditabbā. Ito param paṇa yattha anupaññatti atthi, tattha “ayaṃ anupaññatti”ti ettakameva dassayissāma. Thapetvā paṇa anupaññattiṃ avasesā paññattiyeṇāti sabbattha vinicchayo veditabbo. Bhikkhuṃ ārabha uppannavatthusmiṃyeva “yā paṇa bhikkhunī chandaso methunaṃ dhammaṃ paṭiseveyyā”ti evaṃ bhikkhunīnampi paññattito sādharmaṇapaññatti. Āṇattiyā anāpajjanato anāṇattikaṃ. Bhikkhuṃ paṇa āṇāpento akappiyasamādānāpattito na muccati, methunarāgena kāyasamsagge dukkaṭaṃ, jīvamānakasārīrassa vuttappakāre magge sacepi tacādīni anavasesetvā sabbaso chinne nimittasaṇṭhānamattaṃ paññāyati, tattha antamaso aṅgajāte utthitaṃ anaṭṭhakāyappasādaṃ pīlakaṃ vā cammakhilaṃ vā pavesentassāpi sevanacitte sati pārājikaṃ, naṭṭhakāyappasādaṃ sukkhapīlakaṃ vā matacammaṃ vā lomaṃ vā pavesentassa dukkaṭaṃ, sace nimittasaṇṭhānamattampi anavasesetvā sabbaso maggo uppāṭito, tattha upakkamato vaṇasaṅkhepavasena thullaccayaṃ, tathā manussānaṃ akkhiṇāsākaṇṇacchiddavattikosesu satthakena katavaṇe vā, hatthiassādīnaṃ tiracchānānaṃ vatthikosaṇāsāpuṭesu thullaccayaṃ. Tiracchānānaṃ paṇa akkhikaṇṇanāsāvaṇesu ahimacchādīnaṃ pavesanappamāṇavirahite aṇunimutte sabbesaṇca upakacchakādīsu sesasārīresu dukkaṭaṃ. Matasarīre nimitte upaḍḍhakkhāyitato paṭṭhāya yāva na kuthitaṃ hoti, tāva thullaccayaṃ. Kuthite dukkaṭaṃ, tathā vaṭṭakate mukhe acchupantaṃ aṅgajātaṃ pavesentassa dukkaṭaṃ. Otthato bahi nikkhantajivhāya vā dantesu vā thullaccayaṃ. Nimittato bahi patitamamsapesiyaṃ dukkaṭanti ayamettha āpattibhedo.

Ajānantassa asādiyantassa ummattakassa khittacittassa vedanāṭṭassa ādikammikānaṃ anāpatti. Ettha paṇa yo niddaṃ okkantattā parena katampi upakkamaṃ na jānāti, so ajānanto. Yo jānitvāpi na sādīyati, so asādiyanto. Yo pittavasena atekicchaṃ ummādaṃ patto, so ummattako. Yakkhehi katacittavikkhepo khittacitto. Dvinnampi ca etesaṃ aggisuvaṇṇagūthacandanādīsu samappavattibhāvena ajānanabhāvova pamāṇaṃ. Yo adhimattavedanāya āturattā kiñci na jānāti, so vedanāṭṭo. Yo tasmiṃ tasmiṃ vatthusmiṃ ādibhūto, so ādikammiko. Ayaṃ paṇa anāpatti. Catūsu vipattīsu sīlavipatti. Tassā dve aṅgāni sevanacittaṇca maggena maggapaṭipādanaṇcāti. Samuṭṭhānādito idaṃ sikkhāpadaṃ paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, akusalacittaṃ, dvivedananti, imāni ca samuṭṭhānādīni nāma āpattiyā honti, na sikkhāpadassa. Vohārasukhatthaṃ paṇa sabbaṭṭhakathāsu sikkhāpadasīsena desanā āgatā, tasmā aññesupi evarūpesu ṭhānesu byañjane ādaraṃ akatvā adhippetameva gahetabbaṃ.

Atthañhi nātho saraṇaṃ avoca;
Na byañjanaṃ lokahito mahesī.

Tasmā akatvā ratimakkharesu;
Atthe niveseyya matiṃ mutimāti.

Paṭhamapārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Dutiyapārājikavaṇṇanā

Dutiye gāmaṃ vā araññāvāti ettha sabbopi ekakuṭīkādhedho parikkhitto vā aparikkhitto vā samanusso vā amanusso vā antamaso atirekacātumāsāniviṭṭho yo koci satthopi “gāmo”ti veditabbo. Thapetvā gāmaṇca gāmūpacāraṇca avasesaṃ

araññaṃ nāma. Tattha asammohatthaṃ gharaṃ gharūpacāro gāmo gāmūpacāroti
ayaṃ vibhāgo veditabbo. Nibbakosassa hi udakapatanatṭhānabbhantaraṃ gharaṃ
nāma. Yaṃ pana dvāre tṭhito mātugāmo bhājanadhovanaudakaṃ chaḍḍeti, tassa
patanattṭhānañca mātugāmeneva antogehe tṭhiteṇa pakatiyā bahi khittassa suppassa
vā saṃmuñjaniyā vā patanattṭhānañca gharassa purato dvīsu koṇesu sambandhitvā
majjhe rukkkhasūcidvāraṃ tṭhapetvā gorūpānaṃ pavesananivāraṇatthaṃ
kataparikkhepo ca ayaṃ sabbopi gharūpacāro nāma. Yaṃ pana sabbantimaṃ
gharaṃ hoti, tassa gharassa tādisse gharūpacāre tṭhitassa thāmamajjhimaṃ
purisassa yathā taruṇamanussā attano balaṃ dassento bāhuṃ pasāretvā leḍḍuṃ
khipanti, evaṃ khittassa leḍḍussa patanattṭhānabbhantaraṃ gāmo nāma. Tato
aññaṃ leḍḍupātassa abbhantaraṃ gāmūpacāro nāma. Patitassa pana leḍḍuno
pavattitvā gataṭṭhānaṃ na gahetabbaṃ. Parikkhittassa pana gāmassa
parikkhepoyeva gāmassa paricchedo, tassa sace dve indakhilā honti abbhantarime
indakhile tṭhitassa leḍḍupātabbhantaraṃ gāmūpacāro nāma. Padabhājanepi hi
imināva nayena attho veditabbo. Tattha yvāyaṃ aparikkhittassa gāmassa upacāro
dassito, tassa vasena vikāle gāmapavesanādīsu āpatti paricchinditabbā. Iti imaṃ
tṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañca avasesaṃ imasmiṃ sikkhāpade araññaṃ nāma.
Desanāmatameva cetāṃ “gāmā vā araññāvā”ti. Ye pana imesaṃ
paricchedadassanatthaṃ gharagharūpacāragāmūpacārā vuttā, tatopi
pārājikavatthuṃ avaharantassa pārājikaṃ hotiyeva.

Adinnanti aññaṃ manussajātikassa santakaṃ. Theyyasaṅkhātanti ettha thenoti
coro, thenassa bhāvo theyyaṃ, avaharaṇacittassetāṃ nāmaṃ. Saṅkhā saṅkhātanti
atthato ekaṃ, koṭṭhāsassetāṃ nāmaṃ “saññānidānā hi papañcasaṅkhā”tiādīsu viya.
Theyyañca taṃ saṅkhātāñcāti theyyasaṅkhātāṃ, theyyacittasaṅkhāto eko
cittakoṭṭhāsoti attho. Karaṇatthe cetāṃ paccattavacanāṃ, tasmā theyyasaṅkhātenāti
atthato daṭṭhabbaṃ. Yo ca theyyasaṅkhāteṇa ādiyati, so yasmā theyyacitto hoti,
tasmā byañjanaṃ anādiyitvā atthameva dassetuṃ “theyyacitto avaharaṇacitto”ti
evamassa padabhājanaṃ vuttanti veditabbaṃ.

Ādiyeyyāti pañcavīsatiyā avahārānaṃ aññataravasena hareyya. Te pana avahārā
pañca pañcakāni samodhānetvā sādhukaṃ sallakkhetabbā. Pañca pañcakāni nāma
nānābhaṇḍapañcakaṃ ekabhaṇḍapañcakaṃ sāhatthikapañcakaṃ
pubbapayogapañcakaṃ theyyāvahārāpañcakanti. Tattha purimāni dve pañcakāni
etasseva padassa padabhājane vuttānaṃ “ādiyeyya hareyya avahareyya
iriyāpathaṃ vikopeyya tṭhānā cāveyyā”ti imesaṃ padānaṃ vasena labbhanti. Tattha
nānābhaṇḍapañcakaṃ saviññāṇakāviññāṇakavasena daṭṭhabbaṃ, itaraṃ
saviññāṇakavaseneva. Kathaṃ? Ādiyeyyāti ārāmaṃ abhiyuñjati, āpatti dukkaṭassa.
Sāmikassa vimatiṃ uppādeti, āpatti thullaccayassa. Sāmiko “na mayhaṃ
bhavissatī”ti dhuraṃ nikkhipati, āpatti pārājikassa. Hareyyāti aññaṃ bhaṇḍaṃ
haranto sīse bhāraṃ theyyacitto āmasati, dukkaṭaṃ. Phandāpeti, thullaccayaṃ.
Khandhaṃ oropeti, pārājikaṃ. Avahareyyāti upanikkhittaṃ bhaṇḍaṃ “dehi me
bhaṇḍa”nti vuccamāno “nāhaṃ gaṇhāmī”ti bhaṇati, dukkaṭaṃ. Sāmikassa vimatiṃ
uppādeti, thullaccayaṃ. Sāmiko “na mayhaṃ bhavissatī”ti dhuraṃ nikkhipati,
pārājikaṃ. Iriyāpathaṃ vikopeyyāti “saha bhaṇḍahāraṃ nessāmī”ti paṭhamāṃ
pādaṃ atikkāmeti, thullaccayaṃ. Dutiyaṃ pādaṃ atikkāmeti, pārājikaṃ. Tṭhānā
cāveyyāti thalaṭṭhaṃ bhaṇḍaṃ theyyacitto āmasati, dukkaṭaṃ. Phandāpeti,
thullaccayaṃ. Tṭhānā cāveti, pārājikaṃ. Evaṃ tāva nānābhaṇḍapañcakaṃ
veditabbaṃ. Sasāmikassa pana dāsassa vā tiracchānagatassa vā yathāvuttēna

abhiyogādinā nayena
ādiyanaharaṇaavaharaṇairiyāpathavikopanaṭhānācāvanavasena
ekabhaṇḍapañcakaṃ veditabbaṃ.

Katamaṃ sāhatthikapañcakaṃ? Sāhatthiko āṇattiko nissaggiyo atthasādhako dhuranikkhepoti. Tattha sāhatthiko nāma parassa bhaṇḍaṃ sahatthā avaharati. Āṇattiko nāma “asukassa bhaṇḍaṃ avaharā”ti aññaṃ āṇāpeti. Nissaggiyo nāma suṅkaghātakaparikkappitokāsānaṃ anto ṭhatvā bahi pātanaṃ. Atthasādhako nāma “asukassa bhaṇḍaṃ yadā sakkoti, tadā taṃ avaharā”ti aññaṃ āṇāpeti. Tattha sace paro anantarāyiko hutvā taṃ avaharati, āṇāpakassa āṇattikkhaṇeyeva pārājikaṃ. Parassa vā pana telakumbhiyā pādagghanakatelaṃ avassaṃ pivanakāni upāhanādīni pakkhipati, hatthato muttamatteyeva pārājikaṃ. Dhuranikkhepo pana āramābhiyogaupanikkhittabhaṇḍavasena veditabbo. Tāvakālikabhaṇḍadeyyāni adentassāpi esevanayoti idaṃ sāhatthikapañcakaṃ.

Katamaṃ pubbapayogapañcakaṃ? Pubbapayogo sahapayogo saṃvidhāvahāro saṅketakammaṃ nimittakammanti. Tattha āṇattivasena pubbapayogo veditabbo. Ṭhānā cāvanavasena, khilādīni saṅkāmetvā khetṭādiggahaṇavasena ca sahapayogo veditabbo. Saṃvidhāvahāro nāma “asukamaṃ nāma bhaṇḍaṃ avaharissāmā”ti saṃvidahitvā saṃmantayitvā avaharaṇaṃ. Evaṃ saṃvidahitvā gatesu hi ekenāpi tasmiṃ bhaṇḍe ṭhānā cāvite sabbesaṃ avahārā honti. Saṅketakammaṃ nāma sañjānanakammaṃ. Sace hi purebhattādīsu yaṃkiñci kālaṃ paricchinditvā “asukasmiṃ kāle itthannāmaṃ bhaṇḍaṃ avaharā”ti vutto saṅketato apacchā apure taṃ avaharati, saṅketakāraṇakassa saṅketakaraṇakkhaṇeyeva avahāro. Nimittakammaṃ nāma saññuppadanattamaṃ akkhinikkhaṇādinimittakaraṇaṃ. Sace hi evaṃ katanimittato apacchā apure “yaṃ avaharā”ti vutto, taṃ avaharati, nimittakāraṇakassa nimittakaraṇakkhaṇeyeva avahāroti idaṃ pubbapayogapañcakaṃ.

Katamaṃ theyyāvahārapañcakaṃ? Theyyāvahāro pasayhāvahāro parikkappāvahāro paṭicchannāvahāro kusāvahāroti. Tattha yo sandhicchedādīni katvā adissamāno avaharati, kūṭamānakūṭakahāpaṇādīhi vā vañcetvā gaṇhāti, tassevaṃ gaṇhato avahāro theyyāvahāroti veditabbo. Yo pana pasayha balakkārena paresaṃ santakaṃ gaṇhāti gāmaghātakādayo viya, attano pattabalito vā vuttanayeneva adhikaṃ gaṇhāti rājabhaṭṭādayo viya, tassevaṃ gaṇhato avahāro pasayhāvahāroti veditabbo. Parikkappetvā gahaṇaṃ pana parikkappāvahāro nāma. So bhaṇḍokāsavasena duvidho. Tatrāyaṃ bhaṇḍaparikkappo - sātakatthiko antogabbhaṃ pavisitvā “sace sātako bhavissati, gaṇhissāmi, sace suttaṃ, na gaṇhissāmi”ti parikkappetvā andhakāre pasibbakaṃ gaṇhāti, tatra ce sātako hoti, uddhāreyeva pārājikaṃ. Suttaṃ ce hoti, rakkhati. Bahi nīharitvā muñcitvā “sutta”nti ñatvā puna āharitvā ṭhapeti, rakkhatiyeva. “Sutta”nti ñatvāpi “yaṃ laddhaṃ, taṃ gahetabba”nti gacchati, padavārena kāretabbo. Bhūmiyaṃ ṭhapetvā gaṇhāti, uddhāre pārājikaṃ. “Coro coro”ti anubandho chaṭṭetvā palāyati, rakkhati. Sāmikā disvā gaṇhanti, rakkhati yeva. Añño ce koci gaṇhāti, bhaṇḍadeyyaṃ. Sāmikesu nivattesu sayaṃ disvā paṃsukūlasaññāya “pagevetamaṃ mayā gahitaṃ, mama dāni santaka”nti gaṇhantassāpi bhaṇḍadeyyameva. Tattha yvāyaṃ “sace sātako bhavissati, gaṇhissāmi”tiādīnā nayena pavatto parikkappo, ayaṃ bhaṇḍaparikkappo nāma.

Okāsaparikkappo pana evaṃ veditabbo - ekacco pana paraparivenādīni pavittṭho kiñci lobhaneyyaṃ bhaṇḍaṃ disvā gabbhadvārapamukhaheṭṭhāpāsādadadvārakoṭṭhakarukkhamaṃlādivasena paricchedaṃ

katvā “sace maṃ etthantare passissanti, daṭṭhukāmatāya gahetvā vicaranto viya dassāmi, no ce passissanti, harissāmi”ti parikkappeti, tassa taṃ ādāya parikkappitaparicchedaṃ atikkantamatte avahāro hoti. Iti yvāyaṃ vuttanayeneva pavatto parikkappo, ayaṃ okāsaparikkappo nāma. Evamimesaṃ dvinnampi parikkappānaṃ vasena parikkappetvā gaṇhato avahāro “parikkappāvahāro”ti veditabbo.

Paṭicchādetvā pana avaharaṇaṃ paṭicchannāvahāro nāma. So evaṃ veditabbo - yo bhikkhu uyyānādāsu paresaṃ omuñcitvā ṭhapitaṅgulimuddikādīni disvā “pacchā gaṇhissāmi”ti paṃsunā vā paṇṇena vā paṭicchādeti, tassa ettāvatā uddhāro natthīti na tāva avahāro hoti. Yadā pana sāmikā vicinantaṃ apassitvā “sve jānissāmā”ti sālāyāva gatā honti, athassa taṃ uddharato uddhāre avahāro. Paṭicchannakāleyeva “etaṃ mama santaka”nti sakasaññāya vā “gatā dāni te, chaṭṭitabhaṇḍaṃ ida”nti paṃsukūlasaññāya vā gaṇhantassa pana bhaṇḍadeyyaṃ. Tesu dutiyatatiyadivase āgantvā vicinitvā adisvā dhuranikkhepaṃ katvā gatesupi gahitaṃ bhaṇḍadeyyameva. Pacchā ñatvā codiyamānassa adadato sāmikānaṃ dhuranikkhepe avahāro hoti. Kasmā? Yasmā tassa payogena tehi na diṭṭhaṃ. Yo pana tathārūpaṃ bhaṇḍaṃ yathāṭṭhāne ṭhitaṃyeva appaṭicchādetvā theyyacitto pādena akkamitvā kaddame vā vālukāya vā paveseti, tassa pavesitamatteyeva avahāro.

Kusaṃ saṅkāmetvā pana avaharaṇaṃ kusāvahāro nāma. Sopi evaṃ veditabbo - yo bhikkhu vilīvamayaṃ vā tālapaṇṇamayaṃ vā katasaññānaṃ yaṃkiñci kusaṃ pātetvā cīvare bhājīyamāne attano koṭṭhāsassa samīpe ṭhitaṃ appagghataṃ vā mahagghataṃ vā samasamaṃ vā agghena parassa koṭṭhāsaṃ haritukāmo attano koṭṭhāse patitaṃ kusaṃ parassa koṭṭhāse pātetukāmatāya uddharati, rakkhati tāva. Parassa koṭṭhāse pātite rakkhateva. Yadā pana tasmaṃ patite parassa koṭṭhāsato parassa kusaṃ uddharati, uddhatamatte avahāro. Sace paṭhamataṃ parakoṭṭhāsato parassa kusaṃ uddharati, attano koṭṭhāse pātetukāmatāya uddhāre rakkhati, pātanepi rakkhati, attano koṭṭhāsato pana attano kusaṃ uddharato uddhāreyeva rakkhati, taṃ uddharitvā parakoṭṭhāse pātentassa hatthato muttamatte avahāro. Ayaṃ kusāvahāro. Iti yaṃ vuttaṃ “ādiyeyyāti pañcavīsatiyā avahārānaṃ aññataravasena hareyyā”ti, tassattho pakāsito hoti.

Yathārūpeti yādise. Adinnādāneti adinnassa parasantakassa gahaṇe. Rājānotiidaṃ bimbisāraṃyeva sandhāya vuttaṃ, aññe pana tathā kareyyuṃ vā na kareyyuṃ vāti te nappamāṇaṃ. Haneyyuṃ vāti hatthādīhi vā potheyyuṃ, satthena vā chindeyyuṃ. Bandheyyuṃ vāti rajjubandhanādīhi bandheyyuṃ vā. Pabbājeyyuṃ vāti nīhareyyuṃ vā. Corosi bālosi mūlhosī thenosīti imehi vacanehi paribhāseyyuṃ. Kīdisassa pana adinnassa ādāne rājāno evaṃ karonti? Pādassa vā pādārahassa vā. Tathārūpaṃ bhikkhu adinnaṃ ādiyamānoti tādisaṃ bhikkhu porāṇakassa kahāpaṇassa pādaṃ vā pādārahaṃ vā bhaṇḍaṃ adinnaṃ bhūmiādāsu yattha katthaci ṭhitaṃ yaṃkiñci sajīvanijjīvaṃ vuttappakārānaṃ avahārānaṃ yena kenaci avahārena avaharanto pārājiko hoti, ko pana vādo tato atirekatarasminti.

Rājagahe dhaniyattheraṃ ārabba rañño dārūni adinnaṃ ādiyanavatthusmiṃ paññattaṃ, “gāmā vā araññā vā”ti ayamettha anupaññatti, sādharmaṇapaññatti, sāṇattikaṃ, haraṇatthāya gamanādike pubbappayoge dukkaṭaṃ, āmasane dukkaṭaṃ, pārājikavatthuno phandāpane thullaccayaṃ. Ādiyantassa māsake vā ūnamāsake vā dukkaṭaṃ, atirekamāsake vā ūnapañcamāsake vā thullaccayaṃ, pañcamāsake vā atirekapañcamāsake vā pārājikaṃ. Sabbattha gahaṇakālavasena ca gahaṇadesavasena ca paribhogabhājanaparivattanādīhi ca parihīnāparihīnavasena

vinicchayo veditabbo. Sakasaññissa, vissāsaggāhe, tāvakālike, petapariggahe, tiracchānagatapariggahe, paṃsukūlasaññissa, ummattakādīnañca anāpatti. Sīlavipatti, aññassa manussajātikassa vasena parapariggahitaṃ, parapariggahitasaññitā, garuparikkhāro, theyyacittaṃ, vuttappakārānaṃ avahārānaṃ vasena avaharaṇaṅcāti imānettha pañca aṅgāni. Adinnādānasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, tivedananti.

Dutiyapārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Tatiyapārājikavaṇṇanā

Tatiye sañciccāti saṃcetetvā saddhiṃ cetetvā. “Pāṇo” tisaññāya saddhiṃyeva “vadhāmi na” nti vadhakacetanāya cetetvā pakappetvā. Manussaviggahanti kalalato paṭṭhāya jīvamānakamanussajātikasarīraṃ. Jīvitā voropeyyāti kalalakālepi tāpanamaddanehi vā bhesajjasampadānena vā tato vā uddhampi tadanurūpena upakkamena jīvitā viyojeyya. Imassa panatthassa āvibhāvatthaṃ pāṇo veditabbo, pāṇātipāto veditabbo, pāṇātipātī veditabbo, pāṇātipātassa payogo veditabbo. Tattha pāṇoti vohārato satto, paramatthato jīvitindriyaṃ. Pāṇātipātoti yāya cetanāya jīvitindriyupacchedakapayogaṃ samuṭṭhāpeti, sā cetanā. Pāṇātipātīti vuttacetanāya samaṅgipuggalo. Pāṇātipātassa payogoti pāṇātipātassa cha payogā sāhatthiko nissaggiyo āṇattiko thāvaro vijjāmayo iddhimayoti. Tattha sāhatthikoti sayāṃ mārentassa kāyena vā kāyappaṭibaddhena vā paharaṇaṃ. Nissaggiyoti dūre ṭhitāṃ māretukāmassa kāyena vā kāyappaṭibaddhena vā ususattiyantapāsāṇādīnaṃ nissajjanaṃ. Tattha ekeko uddissānuddissabhedato duvidho. Tattha uddissake yaṃ uddissa paharati, tasseva maraṇena kammabaddho. “Yo koci maratū” ti evaṃ anuddissake pahārappaccayā yassa kassaci maraṇena kammabaddho. Ubhayatthāpi ca paharitamatte vā maratu, pacchā vā teneva rogena, paharitakkhaṇeyeva kammabaddho. Āṇattikoti “asukāṃ nāma mārehī” ti aññaṃ āṇāpentassa āṇāpanaṃ.

Tattha -

Vatthu kālo ca okāso, āvudhaṃ iriyāpatho;
Kriyāvisesoti ime, cha āṇatti niyāmakā.

Tattha vatthūti puggalo. Yañhi puggalaṃ “mārehī” ti āṇatto sace tameva māreti, āṇāpakassa āpatti. Atha aññaṃ māreti, taṃmaññaṃ māno vā aññaṃ māreti, āṇāpako muccati. “Imaṃ mārehī” ti āṇatte pana āṇāpakassa dukkaṭaṃ. Kāloti purebhattādikālo. Sace hi “purebhattaṃ mārehī” ti āṇatto purebhattameva māreti, āṇāpakassa āpatti. Atha yaṃ purebhattaṃ niyāmitaṃ, tato pacchā vā pure vā māreti, āṇāpako muccati. Iminā nayena sabbattha vinicchayo veditabbo. Thāvaroti asaṃhārimena upakaraṇena māretukāmassa opātakkaṇaṃ apassenasaṃvidhānaṃ asiādīnaṃ upanikkhipanaṃ taḷākādīsu visasampayojanaṃ rūpūpahārotievamādi. Vuttanayeneva cetthāpi uddissānuddissabhedo veditabbo. Vijjāmayoti mārāṇatthaṃ vijjāparijappanaṃ. Iddhimayoti kammavipākajāya iddhiyā payojanaṃ.

Satthahāraṃ vāssa pariyeseyyāti ettha haratīti hāraṃ, kiṃ harati? Jīvitaṃ. Atha vā haritabbanti hāraṃ, upanikkhipitabbanti attho. Satthañca taṃ hāraṅcāti satthahāraṃ. Assāti manussaviggahassa. Pariyeseyyāti yathā labhati, tathā

kareyya, upanikkhipeyyāti attho. Etena thāvarapayogaṃ dasseti. Itarathā hi pariyaṭṭhimattheyeva pārājiko bhaveyya, na cetaṃ yuttaṃ. Padabhājane panassa byañjanaṃ anādiyitvā yaṃ ettha thāvarapayogasaṅgahitaṃ satthaṃ, tadeva dassetuṃ “asiṃ vā”tiādi vuttaṃ. Maraṇavaṇṇaṃ vā saṃvaṇṇeyyāti vācāya vā tālapaṇṇādīsu likhitvā vā “yo evaṃ marati, so dhanaṃ vā labhati”tiādinā nayena maraṇe guṇaṃ pakāseyya. Etena yathā “adinnādāne ādiyeyyā”ti vuttattā pariāyakathāya muccati, nayidha, evaṃ “saṃvaṇṇeyyā”ti vacanato pana idha pariāyakathāyapi na muccatīti ayamattho veditabbo. Maraṇāya vā samādapeyyāti “satthaṃ vā āharā”tiādinā nayena maraṇatthāya upāyaṃ gāhāpeyya. Etena āṇattikappayogaṃ dasseti. Ambho purisāti ālapanametaṃ. Kiṃ tuyhimiṇātiādi saṃvaṇṇanākāranidassanaṃ. Iti cittamanoti iti citto iti mano. “Mataṃ te jīvitā seyyo”ti ettha vuttamaraṇacitto maraṇamanoti attho. Ettha ca “mano”tiidaṃ cittassa atthadīpanatthaṃ vuttaṃ. Tenevassa padabhājane “yaṃ cittaṃ taṃ mano”ti āha. Cittasaṅkappoti vicittasaṅkappo. Etthāpi iti-saddo āharitabbo. “Saṅkappo”ti ca saṃvidahanamattassetāṃ nāmaṃ, na vitakkasseva. Tañca saṃvidahanam imasmim atthe saññācetanādhippāyehi saṅgahaṃ gacchati, tasmā “iti cittasaṅkappo”ti “mataṃ te jīvitā seyyo”ti ettha vuttamaraṇasaññī maraṇacetano maraṇādhippāyoti evamettha attho daṭṭhabbo. Padabhājanepi hi ayameva nayo dassito. Etena maraṇacittādīhi vinā “ekāhaṃ jīvitaṃ seyyo, vīriyamārabhato daḥha”ntiādinā nayena dhammaṃ bhāsantassa saṃvaṇṇanā nāma na hotīti dasseti. Anekapariyāyenāti nānappakārena uccāvacena kāraṇena. Puna maraṇavaṇṇantiādi nigamanavacanaṃ. Pārājiko hotīti taṅkhaṇūpapannampi manussaviggahaṃ vuttanayena jīvitā voropento pārājiko hotīti.

Vesāliyaṃ sambahule bhikkhū ārabba aññamaññaṃ jīvitā voropanavatthusmiṃ paññattaṃ, “maraṇavaṇṇaṃ vā”ti ayamettha anupaññatti, sādharmaṇapaññatti, sāṇattikaṃ, māraṇatthāya opātakkaṇanādīsu dukkaṭaṃ, anodissa khate opāte yassa kassaci patanepi dukkaṭaṃ, yakkhapetacchānagatamanussaviggahānaṃ tiracchānagatassa ca dukkhuppattiyaṃ dukkaṭameva, manussajātikassa dukkhuppattiyaṃ thullaccayaṃ, tathā yakkhādīnaṃ maraṇe, tiracchānagatamaraṇe pana pācittiyaṃ, manussamaraṇe pārājikanti. Iminā nayena sabbattha payogabhedavasena āpattibhedo veditabbo. Asañcicca mārentassa ajānantassa namaraṇādhippāyassa ummattakādīnañca anāpatti. Tattha asaṅciccāti “iminā upakkamena imaṃ māremī”ti acetetvā katena upakkamena musalussāpanavatthusmiṃ viya pare matepi anāpatti. Ajānantassāti “iminā ayaṃ marissatī”ti ajānantassa upakkamena visagatapiṇḍapātavatthusmiṃ viya pare matepi anāpatti. Namaraṇādhippāyassāti maraṇaṃ anicchantassa upakkamena bhesajjavatthusmiṃ viya pare matepi anāpatti. Evaṃ asaṅciccātiādīsu vinicchayo veditabbo. Sīlavipatti, manussajātikapāṇo, pāṇasaññitā, vadhakacittaṃ, upakkamo, tena maraṇanti imānettha pañca aṅgāni. Adinnādānasamauṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Tatīyapārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Catutthapārājikavaṇṇanā

Catutthe anabhijānanti sakasantāne anuppannattā attani atthibhāvaṃ ajānanto. Uttarimanussadhammanti uttarimanussānaṃ jhāyīnañceva ariyānañca dhammaṃ. Attupanāyikanti attani taṃ upaneti “mayi atthī”ti samudācaranto, attānaṃ vā tattha upaneti “ahaṃ ettha sandissāmī”ti samudācarantoti attupanāyiko, taṃ attupanāyikaṃ. Evaṃ katvā samudācareyyāti sambandho.

Alamariyañāṇadassanantiettha mahaggatalokuttarapaññā jānanaṭṭhena ñāṇaṃ, cakkhunā ca diṭṭhamiva dhammaṃ paccakkhakaraṇato dassanatthena dassananti ñāṇadassanaṃ, ariyaṃ visuddhaṃ uttamaṃ ñāṇadassananti ariyañāṇadassanaṃ, alaṃ pariyattaṃ kilesaviddhaṃ sanasamatthaṃ ariyañāṇadassanamettha jhānādibhede uttarimanussadhamme, alaṃ vā ariyañāṇadassanamassāti alamariyañāṇadassano, taṃ alamariyañāṇadassanaṃ. Samudācareyyāti vuttappakārametaṃ uttarimanussadhammaṃ attupanāyikaṃ katvā kāyena vā vācāya vā tadubhayena vā viññussa manussajātikassa āroceyya. Iti jānāmi iti passāmīti samudācaraṇākāradassanametaṃ, attupanāyikañhi katvā vinā aññāpadesena samudācaranto evaṃ samudācarati, tasmā yvāyaṃ padabhājane “paṭhamaṃ jhānaṃ samāpajjīṃ, samāpajjāmi, samāpanno”tiādibhedo vutto, so sabbo idheva saṅghaṃ gacchatīti veditabbo. “Iti jānāmi iti passāmī”ti hi vadanto na yidaṃ vacanamattameva vadati, atha kho “iminā ca iminā ca kāraṇena ayaṃ dhammo mayi atthī”ti dīpeti, “samāpajjī”ntiādīni ca vadantena hi samāpajjanādīhi kāraṇehi atthitā dīpitā hoti, tena vuttaṃ “yvāyaṃ padabhājane paṭhamaṃ jhānaṃ samāpajjīṃ, samāpajjāmi, samāpannotiādibhedo vutto, so sabbo idheva saṅghaṃ gacchatī”ti. Tato aparena samayenāti tato ārocitakālato aññatarasmiṃ kāle. Iti āpattiṃ paṭijānanakāladassanametaṃ, ayaṃ pana ārocitakkhaṇeva āpattiṃ āpajjati. Āpattiṃ pana āpanno yasmā parena codito vā acodito vā paṭijānāti, tasmā “samanuggāhīyamāno vā asamanuggāhīyamāno vā”ti vuttaṃ. Āpannoti ārocitakkhaṇeyeva pārājikaṃ āpanno. Visuddhāpekkhoti attano gihibhāvādikaṃ visuddhiṃ apekkhamāno icchamāno. Ayañhi yasmā pārājikaṃ āpanno, tasmā bhikkhubhāve ṭhatvā abhabbo jhānādīni adhigantuṃ, iccassa bhikkhubhāvo visuddhi nāma na hoti. Yasmā pana gihi vā upāsakārāmikasāmaṇerānaṃ vā aññataro hutvā dānādīhi saggamaggaṃ vā jhānādīhi mokkhamaggaṃ vā ārādhentuṃ bhabbo hoti, tasmāssa gihiādibhāvo visuddhi nāma hoti. Tena vuttaṃ “gihibhāvādikaṃ visuddhiṃ apekkhamāno”ti. Evaṃ vadeyyāti evaṃ bhaṇeyya, kathaṃ? “Ajānamevaṃ, āvuso”tiādiṃ. Tattha ajānanti ajānanto. Apassanti apassanto. Tucchaṃ musā vilapinti ahaṃ vacanatthavirahato tucchaṃ, vañcanādhippāyato musā vilapiṃ abhaṇinti vuttaṃ hoti. Aññatra adhimānāti yvāyaṃ tilakkhaṇaṃ āropetvā saṅkhāre sammasantassa āraddhavipassakassa apatte pattasaññitāsaṅkhāto adhimāno uppajjati, taṃ adhimānaṃ ṭhapetvā kevalaṃ pāpicchatāya yo samudācareyya, ayampi pārājiko hotīti attho.

Vesāliyaṃ vaggumudātīriye bhikkhū ārabha tesam uttarimanussadhammārocanavatthusmiṃ paññattaṃ, “aññatra adhimānā”ti ayamettha anupaññatti, sādhāraṇapaññatti, anāṇattikaṃ, “paṭhamaṃ jhānaṃ samāpajjī”ntiādinā nayena vuttappakāraṃ asantaṃ jhānādidhammaṃ ārocentassa sace yassa kassaci āroceti, so manussajātiko hoti, anantameva “ayaṃ jhānalābhī”ti vā “ariyo”ti vā yena kenaci ākārena tamatthaṃ jānāti, pārājikaṃ. Sace na jānāti, thullaccayaṃ. Sace pana “yo te vihāre vasi, so bhikkhu paṭhamaṃ jhānaṃ samāpajjī”tiādinā nayena aññāpadesena ārocentassa jānāti, thullaccayaṃ. Sace na jānāti, dukkaṭaṃ. Adhimānena ārocentassa, anullapanādhippāyassa,

ummattakādīnañca anāpatti. Sīlavipatti, uttarimanussadhammassa attani asantatā, pāpicchatāya tassa ārocanaṃ, anaññāpadeso, yassa āroceti, tassa manussajātikatā, taṅkhaṇavijānananti imānettha pañca aṅgāni. Samuṭṭhānādīni adinnādāne vuttasadisānevāti.

Catutthapārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

Uddiṭṭhā kho āyasmanto cattāro pārājikā dhammātiidaṃ idha uddiṭṭhapārājikaparidīpanameva. Samodhānetvā pana sabbāneva catuvīsati pārājikāni veditabbāni. Katamāni catuvīsati? Pāḷiyaṃ āgatāni tāva bhikkhūnaṃ cattāri bhikkhunīnaṃ asādhāraṇāni cattārīti aṭṭha, tāni ekādasannaṃ paṇḍakādīnaṃ abhabbhāvasaṅkhātehi ekādasahi pārājikehi saddhiṃ ekūnavīsati, gihibhāvaṃ patthayamānāya bhikkhuniyā vibbhantabhāvapārājikeṇa saddhiṃ vīsati, aparānīpi lambī, mudupiṭṭhiko, parassa aṅgajātaṃ mukhena gaṇhāti, parassa aṅgajāte abhinisīdatīti imesaṃ catunnaṃ vasena “cattāri anulomapārājikāni”ti vadanti, iti imāni ca cattāri, purimāni ca vīsati samodhānetvā sabbāneva catuvīsati pārājikāni veditabbāni. Na labhati bhikkhūhi saddhiṃ saṃvāsanti uposathādibhedaṃ saṃvāsaṃ bhikkhūhi saddhiṃ na labhati. Yathā pure, tathā pacchāti yathā pubbe gihikāle anupasampannakāle ca, pacchā pārājikaṃ āpannopi tattheva asaṃvāso hoti, natthi tassa bhikkhūhi saddhiṃ uposathādibhedo saṃvāsoti. Tatthāyasmante pucchāmīti tesu catūsu pārājikesu āyasmante “kaccittha parisuddhā”ti pucchāmi. Kaccitthāti kacci ettha, etesu catūsu pārājikesu kacci parisuddhāti attho. Atha vā kaccittha parisuddhāti kacci parisuddhā attha, bhavathāti attho. Sesaṃ sabbattha uttānamevāti.

Kaṅkhāvitaraṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya

Pārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

ABOUT THIS TRANSLATION

This translation is part of the PaliVerse Project - the first complete, unified English translation of the Pāli Canon together with its Commentaries (Aṭṭhakathā) and Subcommentaries (Tīkā), accompanied by interactive study tools. PaliVerse is an ongoing project. The AI translations are continuously improved through experts' revisions and feedback. This text is the latest translation as of the date of download.

PDF Creation Date: 16 August 2026

HOW TO CITE

*PaliVerse (2026). Subcommentaries. 2. The Canon of Discipline
- Subcommentaries. 06. The Text of the Two Mātikās.
Pārājikakaṇḍo Retrieved from paliverse.org*

© 2026 The PaliVerse Project · All Rights Reserved
Centre for Study and Practice of Theravāda Buddhism
Civic Non-Profit Company registered in Greece
This PDF may be freely distributed for study and practice.

PaliVerse.org